

„Biztonság, Védelem, Tudomány”

**a védelmi tanulmányokat folytató hallgatók és a témában oktatók
tudományos fóruma**

Szerző:

Ladányi Fortuna

Forti11@citromail.hu

**AFRIKA LAKOSSÁGÁT VESZÉLYEZTETŐ KÖRNYEZET-
BIZTONSÁGI KOCKÁZATOK ÉS EZEK JELLEMZŐI**

Absztrakt

Afrika, egy másik földrész, egy másik világ. Afrika egy más szellemiség egy más kultúra. Afrika, egy távoli kontinens, még távolibbnak tűnő problémákkal. A globalizáció kapcsán ezek a problémák azonban megjelenhetnek az európai ember hétköznapjaiban is. Felmerül a kérdés, melyek azok a főbb problémakörök, amelyek Afrika lakosságát veszélyeztetik. A lehetséges válaszok jelen esetben a környezetbiztonsági kérdések problémakörében kereshetők, ezek tulajdonságaiban és lehetséges megoldásaiban. A szerző ebben a cikkben 7 témakörben bemutatja azokat a főbb tényezőket, amelyek Afrika biztonságát befolyásolják. Elemzi az eddigi megoldási kísérleteket, elgondolásokat, a további lehetőségeket és elképzeléseket.

Kulcsszavak: Afrika, éhínség, vízhiány, iskolázottság, egészségügyi kérdések

Abstract

Africa is another continent and another world. Africa is another spirituality and another culture. Africa is a far-off earth, and Africa has got far-off problems.

In connection with the globalization of these problems, however, appear in the everyday life of people in Europe as well. The question arises, what are the main problem areas that threaten Africa's population. Possible answers in this case, the problem of environmental safety issues can be searched among these properties and possible solutions of.

The author of this article, see seven presents the main factors that affect the security of Africa. It analyzes the current solution experiments, concepts, and ideas for further opportunities.

Keywords: Africa, deficiency, problems, development, facilities, hope

Bevezető, témaválasztás indoklása, aktualitása

A legnehezebb kifejezések, melyeket papírra vetünk, talán kivétel nélkül mindig az első két, kezdőlépés elemei közé tartoznak. - hogy miért? A magyarázat igen egyszerű, egy olyan szerteágazó világot, mint a kontinens sajátossága, igen nehéz a helyes úton megközelíteni, hisz szinte különálló, egymáson át ívelő egységet alkotnak szeletei.

Nem köthetjük határok közé, nem lokalizálhatjuk, s így nem háríthatjuk a felelősséget a problémákat elszenvedő térség önállóságára, vagy ennek hiányára. A globális világszemlélet, olyan kibontakozó félben lévő kötelességtudatot hordoz magában, mely cselekvésre kell, hogy ösztönözze korunk jobb helyzetben lévő térségeit. Afrikában fokozott mértékben egymásra halmozódva jelentkeznek a megoldatlan vagy részlegesen megoldott problémák, ám ezek a problémák külön-külön, mérsékelten, de máshol is fellelhetőek, így nem csupán kötelesség, hanem közös érdek is, hogy a jövőben megtaláljuk mindazokat az áthidaló megoldásokat, melyek képesek pontot tenni a történet végére, és Afrika problémái mérséklődjenek.

A témaválasztást indokolja, hogy a betegségek, gazdasági hatások, járványok nem ismernek határokat, nem korlátozódnak egy régióra, hanem gyorsan elérnek más területeket. Afrika problémáinak csökkentése Európa problémáit is mérsékelheti. Csökkenhetne például az illegális migráció, javulhat a környezet állapota stb.

Az **első fejezetben**, a gazdasági, társadalomföldrajzi jellemzőket elemzem. A **második fejezet** mutatja be a fő problémaköröket, azok okait, lehetséges megoldásait. A **harmadik fejezetben** a múltba tekintve, az eddigi megoldási kísérletek ismertetésére kerül sor; másrészt további lehetőségek prezentálása a cél.

Célkitűzések

Első lépésként, kiinduló pontként a lakosság mindennapi életére, küzdelmeire tevődik a hangsúly; - itt a társadalomföldrajzi, gazdasági jellemzők és a társadalom megélhetésének vizsgálata kerül előtérbe.

A második szakaszban a környezetbiztonsági kockázatok bemutatására térek majd ki részletesen.

S végül vizsgálni fogom az eddigi megoldási kísérleteket, a jövőbeli elgondolásokat, a kihasználatlan lehetőségeket és kivitelezhetőségüknek lehetőségét is.

1. Afrika társadalomföldrajzának és gazdaságának jellemzői

A legelső dolog, ami eszünkbe juthat Afrika kapcsán, az a mérhetetlenül hatalmas kiterjedésű sivatagi látkép; a jellegzetes, akár szimbólumként is említhető vadak óriási armadáit, ahogy birtokukba veszik a szavannákat, s nap, mint nap küzdenek életükért; a törzsi kultúrák régmúlt gyökereinek megőrzése, harmóniája az őket körülvevő világgal, s az a zöld pokol, amit átdöf az elméleti síkba futó Egyenlítő, a kontinens szívében, közepén.

Gazdasági tényezők

Milyen is a térség részleteiben, a pontosság igényének tükrében? - ténylegesen 30,2 millió négyzetkilométert jelöl, melynek lakossága számszerűsítve feltehetőleg 1,1 milliárd fő körül lehet. Nem homogén, mozaikos képet mutat, vannak gazdag és szegény régiók.

A mozaikos kép darabjait a gazdasági teljesítményben lévő különböző mértékek adják. Ezt a gazdaságot különbözőséget, nagymértékben meghatározta a történelem során kialakult gyarmatrendszer is. A XX. század legelején csupán Etiópia és Libéria volt független.

A legdominánsabb ország a Dél-afrikai Köztársaság; - központja, fővárosa Pretoria. Előnyére; - egyfelől kedvezőbb földrajzi adottságaira, helyzetére hivatkozhatunk, amit tovább erősít növekvő tendenciát mutató ipara, s modernebb, kiépítettebb infrastruktúrája. Idegenforgalmi bevétele is jelentős, számottevő, közkedvelt uticélja a turistáknak. Export termékei közül a legértékesebb az aranyérc, de ezen felül is jelentős nyersanyagkincessel, - kincsekkel rendelkezik. Nem meglepő adat, hogy a világ élén áll az ipari és ékszergyémánt kitermelésében, megmunkálásában. Nagy befolyással bíró városai még, Fokváros (kikötőváros), s a világváros Johannesburg (világváros). A legsokatmondóbb adat (2007), mégiscsak a munkaerő megoszlás arányszáma¹ miszerint 9% dolgozik az agrárszektorban, 26% az iparban, s 65%-nyi ember a szolgáltatásban.

Kiemelkednek az északi részen fekvő államok is; például ásványkincseikkel, idegenforgalmukkal. Ilyen országok például a kőolajtermelésben jelentős Líbia vagy Algéria.

Talán az egyik legközkedveltebb, történelmét tekintve a legérdekesebb: Egyiptom. Gazdasági felemelkedése a 2005-ös évben bevezetett reformoknak volt köszönhető; - a

---

¹ http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/delafrikai_kozi.html Munkaerő szektorok szerinti címszó (2011.11.13)

reformok a piacorientáltsághoz való közeledést ösztönözték. Kiemelkedő ipari ágazatai² közé sorolható a vas és acélgyártás, gyógyszeripar vagy a cementipar.

Mi a helyzet a szegényebb térségek gazdasági világában? A hangsúly egyértelműen a mezőgazdasági termelésre tevődik. Jelentősnek a kontinens középső részén lévő mezőgazdasági termelés mondható, itt a kaucsuk, kakaó, gyapot, földimogyoró és a kávéjövedelmező. Afrikában az összeművelés alá vont területek aránya csupán 6%³, az exportra történő termelések aránya ebből adódóan minimális, sőt sajnos, a használható ültetvények jó része külföldi tulajdonban vannak. A gazdaságot itt jelentősen gyengíti az egyoldalú termékstruktúra, és a nyersanyagáraktól való függés;- nem számolhatunk a haza tőke felhalmozódásával, a technológiával és a sok éves termelési tapasztalat leltárával sem, ehhez sokszor a politikai kockázatok is hozzájárulnak.

Társadalmi tényezők, megélhetés

Afrika társadalma szegényekre és gazdagokra polarizálódik. Középréteg nem igazán létezik. Ez a társadalmi rétegződés és polarizáció szoros kapcsolatban áll a gazdasági tevékenységek koncentrációjával.

A gazdagokként jelölt társadalmi réteg ennek alapján, az előző pontban ismertetett adatok tekintetében főként a Dél-Afrikai Köztársaságban, s az északi részen fekvő államokban jelenik meg (pl.: Líbia, Algéria). E térségeken a megélhetés már főként a szolgáltatás szektorába tolódik, s jóval alacsonyabb az agrár és ipar szektor által foglalkoztatottak aránya. A szolgáltatás szektorából különösképp kiemelhető az idegenforgalommal, turisztikával kapcsolatos megélhetési források csoportja, ebben talán Egyiptom emelkedik ki a legnagyobb mértékben.

Az alacsony életszínvonalú, szegénységi társadalmi réteg megélhetési lehetősége szintén a gazdasági mutatókkal van összefüggésben. Itt az agrárszektor jelentős; - ez kispárcellás földterületek művelésével, alacsony és silány minőségű terméshozamokkal, s a nomád állattenyésztéssel történik.

A továbbiakban már a környezetbiztonsági kockázatok elemzésével foglalkozom, amelyek tovább mélyítik a megélhetést, s a mindennapi élet feltételeit.

---

² http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/EG/hu/Bilateralis/egyiptom/gazd_kapcs.htm?printable=true (2013.03.13.)

³ Adat forrás: http://www.mozaweb.hu/Lecke-Foldrajz-Foldrajz_10-Afrika_a_vilag_peremen-102618 (2013.03.13.)

2. Az afrikai kontinens fő problémakörei

Az alábbi fejezetben a következő fő témakörök, mint problématerületek kerülnek feldolgozásra: demográfia, éhínség, vízhiány, egészségügyi kérdések, analfabetizmus, szegénység, menekültek, kínai térhódítás Afrikában.

2.1 Demográfia

Alapvetően elmondhatjuk, hogy a világ, avagy a Föld népességszáma folyamatosan növekvő tendenciát mutat⁴ - a tényleges növekedés a szegényebb, fejlődő világ területén történik. Így elmondhatjuk, hogy a demográfiai kihívásokban rejlő veszélyek összeforrnak Afrika nevével is.

Milyen okokra, tényezőkre bonthatjuk fel ezt a szinte exponenciális értékű növekedést? A történelem során igazolt jelenség, hogy a fejletlen régiókban a nők több gyermeket szülnek, ezáltal létrejön egy olyan széles spektrumú fiatal generáció - a magas születési rátának köszönhetően – mely folyamatában még több gyermeket vállal majd az elkövetkezendőkben. Ez a folyamat nagy akadályt vet a társadalmi-gazdasági fejlődésnek, az életszínvonal emelkedésének lehetőségében, hiszen a fejlettségi mutató szigorú korrelációban áll a népességstruktúrájával, a népességszám alakulásával.

A legintenzívebb tempóban a Szaharától délre elhelyezkedő közösségekben növekszik a lélekszám⁵. A kontinensen belül a legnépesebb országok⁶ közé tartozik Nigéria (153 millió fő), Etiópia (82 millió fő), továbbá Egyiptom (78 millió fő); fontos kiemelni még, Burundit, Burkina Fasót, Libériát, Kongót, és végül Madagaszkárt, hiszen ezekben az országokban a 3 százalékot is meghaladja a növekedési ráta. Így, az olyan problémákon, mint például - a víz és élelem hiány, szegénység, az egészséget fenyegető kockázatok, az oktatás hiányosságai, a biztonság kérdése, munkanélküliség - sokkal több ember kénytelen „osztózni”.

A családtervezés gondolata, eszközei gyakorlati, életviteli szinten való alkalmazása sokban hozzájárulhatna a javuláshoz. Az egyik ilyen eszköz, a fiatal párok szexuális felvilágosításának, a fogamzásgátlás lehetőségének bemutatása. A gyerekvállalás ugyanis sok esetben nem direkt döntés eredménye; - Nigerben például átlagosan egy anya 7.4⁷ gyermeket hoz a világra. Az oktatás, képzés is kulcsszerepet játszhat, hiszen ha legalább az

⁴ http://populationaction.org/Articles/Whats_Your_Number/Summary.php (2013.03.11.)

⁵ Adat forrása: <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/tanulmanyok.html?essayID=1010> (2013.03.11.)

⁶ Adat forrása: <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/cikkek.html?articleID=819> (2013.03.11.)

⁷ Adat forrása: <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/cikkek.html?articleID=819> (2013.03.11.)

alapképzéseket elvégzik a nők és férfiak, kitolódik a szülés időpontja;- e mellett pozitív hatása lenne, ha a nők több jogot és szerepet kaphatnának a társadalomban, s nem csak az anyaszerep lenne az egyetlen módja az önmegvalósításnak. További megoldás lehetne a jutalmazási, támogatási rendszer bevezetése azoknak a családoknak, akik 3-4 gyermeknél nem vállalnak többet, vagy bizonyítottan szedik a fogamzásgátlót.

2.2 Éhínség - Víziány

Az éhezés talán az egyik legalapvetőbb problémának számít. Elsőként, nézzük meg, alapvetően milyen hátráltató tényezői vannak a mezőgazdasági termelésnek.

Elmondható, hogy a kontinens talajai a Föld legrosszabb típusai közé tartoznak. Nehezítő tényezőként jelentkezik az elsivatagosodás hatalmas mértékeket öltő formája, a kevés öntözött terület, és sok helyen az ennél is kevesebb csapadékmennyiség, a szikesedés, s a jelenleg is zajló klímaváltozás.

Akkor mégis milyen mezőgazdasági tevékenységeket folytat napjainkban Afrika? Gazdasági erősséget, ha pontosabbak akarunk lenni gyengeségét, monokultúrák⁸ termékekre építi. Hátránynak minősül, hogy ideális esetben az effajta módszer intenzív növényvédelmet igényel, hiszen hatalmas mennyiségű hozam a kitűzött cél, másfelől a kórokozók elleni védelmet is szükséges biztosítani, ám jelen esetben az itt élő egyszerű, szakképzetlen emberek nem feltétlenül, nem mindenhol tudják biztosítani ezeket a feltételeket. Fontos megjegyeznünk, hogy az ipar és a szolgáltatási szektor igencsak háttérbe szorított.

A tényleges helyzet képét, kisparcellás földterületekkel, kezdetleges technikával és alacsonyabb termésátlaggal jellemezhetjük, főként a szegényebb részeken. Ezt a nomád állattartás egészíti ki, annak minden hátrányával.

A történet egésze érdekében, egy másik megközelítésből fontos elmondanunk, hogy igen sok országban a nagy népességnövekedés, a korábban már felvázolt magas gyermekvállalás, csupán tovább nehezíti az élelmezési problémákat. Arról még nem tettem említést, hogy a gyermekek száma egyfajta rangértékkel bír, ezért vállalnak minél többet. Ám az élelmiszerhiány, és a magas népességszám közel sincsenek köszönő viszonyban egymással;- egyenesen fordítottan arányosak. 2008-as adat⁹ alapján Afrikában összesen 967 millió volt a lakosság, s ebből 300millió ember szenved az éhezéstől, az alultápláltságtól.

---

⁸ Jelentés: egyféle növényfajta termesztése nagy területen

⁹ Az adatok forrása: http://www.ng.hu/Fold/2009/01/Keszul_Afrika_digitalis_talajterkepe (2013.03.11.)

Az éhezés főként a Szaharától dél irányába eső részeket sújtja. A szöveggözé illesztett híres, fotó, melyet Kevin Carter¹⁰ készített, tökéletesen megjeleníti a szélsőségekbe fulladt, reménytelen kilátást mely mindennap kísérti az éhezők millióit, s drámai üzenetként szolgál.

Második számú fotó: Szudáni éhező kisgyerek, háttérben egy keselyűvel

Készítette: Kevin Carter 1993-ban

Forrás: <http://zold.blogol.hu/?d=2009-4> (2013.03.11.)

Megállapíthatjuk, hogy fontos célkitűzés lenne, ezen akadályozó tényező, a népességszám dinamikus emelkedésének limitálása, szabályozása. A mezőgazdaság minőségének javítása érdekében a CIAT¹¹ egy komplex digitális talajtérkép kidolgozását vette tervbe egész Afrikára kiterjesztve, melynek fő célja a maximum termésátlagok mennyiségének elérése lenne. Ez egy fajta járható utat biztosítana az optimalizáció javára.

Az éhezés mellett a másik gond a vízhiány, főként az ivóvízre alkalmas készleteknek hiánya. Természetesen itt is hátráltató tényezőnek minősül, az előbbi pontban már kifejtett népességszám növekedés, ugyanazon okból kifolyólag.

A Kongói Köztársaság 2009-ben¹² feljegyzett példája alapján bemutatható a témakör lényege. Számunkra abszurd jelenségként vázolható fel, hogy ezen ország fővárosának is

¹⁰ Dél-afrikai fotós; Bang Bang Klub alkotócsoporthoz tartozó tagja

¹¹ International Center for Tropical Agriculture

¹² Történet/példa forrása: http://mindennapiafrika.blog.hu/2009/01/12/kongo_es_zold_fok_vizhelyzet_2009_ben (2013.03.11.)

nehézséget, sőt kivitelezhetetlenséget jelent a vízellátás biztosítása, a kiépített szolgáltatási hálózat ellenére. A vízhiány több napig is eltarthat. Az is előfordulhat, hogy a víz elérhető opcióként funkcionál, ám a minőségi kritériumoknak már nem felel meg, így a szervezetbe vitele rizikós, a fertőzésveszély miatt. Sokszor ezek a szennyeződések szabad szemmel is jól láthatóak. Gyakori eset, a kevés közküti számból kifolyólag, az embereknek kilométereket is meg kell tenniük, hogy folyadékhoz jussanak.

Ennél súlyosabb a helyzet a távolabb eső falvakban, ahol a vízhálózat nincs kiépítve. Az életük egyik alapfeltételét tavakból, ahogy Bernard Foubert képen is láthatjuk (Második számú fotó), folyókból, helyenként kutakból szerzik, amit rosszabb esetben még csak fel sem forralnak.

Második számú fotó: Egy pásztorfiú Maliban, ahogy a tóból iszik

Készítette: Bernard Foubert

Forrás: <http://static1.origos.hu/i/1206/20120612-ontozes-szomjas-afrika-egy-pasztorfiu3.jpg>

(2013.03.11.)

A Kongói Köztársaság lélekszámának összesen 46%-nak¹³ ebből 35% városi lakosnak és 11% vidéki lakosnak van lehetősége hozzájutni az ivóvízhez;- kérdéses minőségben.

---

¹³ Adat forrása: http://mindennapiafrika.blog.hu/2009/01/12/kongo_es_zold_fok_vizhelyzet_2009_ben
(2013.03.11)

Nagy segítséget jelentene ezen esetben is, a népességszám korlátozása- a fejlődés érdekében; s a tiszta vizek megőrzésének hangsúlyozása; a talajvízszennyezés visszaszorítása, a szennyvíz tisztítása.

A Zöld-foki Köztársaság egy kreatív módszerrel próbálja orvosolni a hiány pótlását;- ez a módszer a 'kőd lecsapolása'. A folyamat során hatalmas, óriási hálókat feszítenek ki, hiszen e háló fonataira a köd lecsapódik, s az odakészített kannákba, edényekbe tud csöpögni. 15 ilyen hálóval, akár 4000 liternyi víz is összegyűjthető, ami valljuk be szép eredmény. Véleményem szerint ez egy igen találékony és remek ötlet, melynek sikere az egyszerűségében és leleményességében rejlik.

2.3 Egészségügyi kérdések

Az egészségüggyel kapcsolatban, számos tipikusnak minősülő, szintén milliókat érintő megválaszolatlan kérdéssel találkozhatunk.

Az AIDS esetében egy komplex immunhiányt okozó vírusról van szó. A magas fertőzöttségi arányra, már a terjedési módjából is következtethetünk;- terjed az érintett személy vérével, nemi váladékával, és közvetve a vért tartalmazó váladékokkal és eszközökkel; plusz, ami igen szomorú tény, hogy az anyatej is tartalmazza a gyógyíthatatlan betegség vírusait. Fontos információ, hogy a megbetegedettek, nem magába az AIDS-be halnak bele, hanem az általa legyengített szervezett rezisztenciájának lecsökkenéséből adódó fogékonysága miatt az egyéb betegségek¹⁴ elszenvedésében

Mint, előbb említettem az anyatej, vagyis az újszülött táplálása által is tovább terjed a betegség, így az újszülöttekre, gyerekekre, vagyis a jövő generációjára sokkal nagyobb odafigyelést kell szentelni, amit az alsó kép szimbolizál (Harmadik számú kép). Itt kapcsolódik a témába a fejlődő országok demográfiai problémáinak egyik oldala: a nagyütemű népességnövekedés. Az afrikai családmódellek, nem tükrözik a nyugati mintákat;- hiszen kirívóan magas a gyerekvállalások száma, ez egyrészt a gazdaság fejlődését is akadályozza, hátraveti;- másfelől sajnos a HIV vírus továbbadása már az élet kezdő fázisában megtörténik, eljövőtleníti a megszületett csecsemők életét.

A szemléltetés érdekében segítségként szolgál a következő információ az egy nőre jutó gyerekekről 2010-es ENSZ vizsgálati forrás¹⁵;- átlagosan hat gyereket, vagy ennél még többet

---

¹⁴ Például: kaposi szarkóma, laphámsejt karcinóma, limfómák,

¹⁵ Lilli Sippel, Tanja Kiziak, Franziska Woellert, Reiner Klingholz: Afrika demográfiai kihívásai - A fiatal népesség egyetlen esélye a fejlődésre 1 fejezet. 13. oldal

vállalnak például Csádban, Nigerben vagy Szomáliában, míg 4-6 közt mozog Madagaszkáron, Angolában és Maliban.

Egy másik megközelítésből, a családszerkezetből kiindulva, jelen esetben problémát jelent illetve jelenthet a poligámia¹⁶ is, hiszen ha az adott háztartásba bekerül egy fertőzött nő vagy férfi, akkor ez által akár az egész család a betegség keresztútjába kerülhet.

Az adatokat¹⁷ tekintve, a betegség a legnagyobb térhódítását a Dél-afrikai Köztársaságban, Zimbabweban, Botswanában, Mozambikban és Namíbiában érte el, ez 15-és 34% közötti arányt jelent a lakosság részéből. Ez az arányszám, 5-15%, igen magas Tanzániában, Kenyában, Ugandában vagy Gabonban. A középmezőny közé tartozik az 1-5 %-nyi értéket mutató Angola, Zambia, Mali és még sok más ország. Madagaszkár és Szomália a 0.5- 1% sávjába tartozik. 0.1-0.5 % közt mozog Algéria, Tunézia és Marokkó. Líbia és Egyiptom szinte egyedülállóként bír 0,1% alatti adattal.

Harmadik számú kép: A gyerekek egészsége

Forrás:[http://www.worldvision.com.au/issues/MaternalChildHealth/What is our response /Picking up the baton of child health-care.aspx](http://www.worldvision.com.au/issues/MaternalChildHealth/What%20is%20our%20response%20/Picking%20up%20the%20baton%20of%20child%20health-care.aspx)

(2013.04.20.)

Egyéb betegségek, **fertőző betegségek** is fenyegetik az afrikai népet, mint például a malária, Dengue-láz¹⁸ Mindkettőt egy rovar, a szúnyog terjeszti. Kiemelkedően fontos az

---

¹⁶ Poligámia: többnejűség; Afrikai és ázsiai egyes népcsoportjai körében jellemző családkép; Definíció forrása: <http://www.kislexikon.hu/poligamia.html> (2013.03.11.)

¹⁷ A százalékarányok, adatok forrása: János Ilona, Dr.Pál Viktor, Szöllősy László, Vizvári Albertné: Földrajz - A világváltozó társadalmi-gazdasági képe című könyve 151 oldal 151.2 ábra

¹⁸ Influenza tüneteket produkáló megbetegedés

infekciós megelőzés szempontjából az igen erősen fertőző ebola¹⁹ járvány kialakulásának elkerülése. A történelem során, már többször előfordultak végzetes kimenetelű fertőzések, különböző országrészekben, főként Ugandában, Kongóban.

Az egészség megőrzésének legfontosabb útja a prevenció, erre hívja fel a figyelmet az alábbi kép, melyben egy ismeretterjesztési, felvilágosítási momentum (Negyedik számú kép) látható. - ám rengeteg akadály tornyosul a megelőzés útjába;-szoros összefüggést mutatva a fejezet korábbi pontjaival, akár a demográfia, akár a víz és élelem vagy a felvilágosítás hiánya, az oktatás elérhetetlensége, a szokások. Egy másik út, modern egészségügyi központokra való beruházás lehetne, ahol megfelelő képzettségű szakemberek orvosolhatnák a helyzetet;- az ebben rejlő kihasználhatóság hiányosságát mutatja például az, hogy Kongóban²⁰ csak 100 kilométerenként található ilyen létesítményt, s csupán 5000 orvos dolgozik a 60 millió lélekszámmal rendelkező országban.

Negyedik számú kép: Az ismeretterjesztés kulcs fontosságú szerepe

Forrás:http://www.southafrica.diplo.de/Vertretung/suedafrika/en/06_Economy/Development_Cooperation/HIV_AIDS/HIVAIDS.html

(2013.04.20.)

¹⁹ Az eddig ismert legvirulensebb emberi kórokozóként tartják számon

²⁰ Adat forrása: <http://afrikaert.hu/hu/magunkrol/afrika/egeszsegugy/> (2013.04.08.)

2.4 Analfabetizmus

Az oktatás fejlettsége igen fontos mutatószám egy országról alkotott összkép egészében, másrészt segítőkész nyújthat a fejlődés útjára való lépésben. Az emberek logikus, rendszerezett gondolkodásmódja, a szükséges információk megfelelő felhasználása, egy 'újra öntudatra' ébredést is jelenthet, hiszen az egyén a tanulás által felismeri társadalma hibáit, kollektív és saját szinten egyaránt, és a felismeréstől már csak egy lépés a cselekvés.

Milyen adataink vannak az oktatással vagy inkább a címben szereplő kifejezéssel, az **analfabetizmussal** kapcsolatban, Afrikában? Sajnos a tudás tekintetében sereghajtónak számít a kontinens, hiszen itt találkozunk a legnagyobb számban az analfabéták arányával, ami megközelíti az 50%²¹-ot. Így csupán egy ideál, egy álom marad egyelőre az első bekezdésben felsorolt gondolatsor.

A magas arány 'köszönhető' az iskolák hiányának, vagy ha van is intézmény az infrastruktúra kiépítetlen, így a megközelítés nehéz, vagy egyszerűen lehetetlen egyesek számára. Gyakran az oktatási anyagok is hiányosan;- tanárok száma csekély, főként a jó tanároké;- a tanítási körülményekről már nem is beszélve, hiszen nem ritka, hogy egy oktatóra akár 80 diák is juthat. Sajnos a politikai helyzet, a háborúk e téren is rombolják a lehetőségeket;- vannak időszakok, mikor teljes generációk esnek el a tanulás, iskolába járás eshetőségétől. A lakosok motiváltsága, érdekeltsége sem megfelelő, az oktatás nem bír elég jelentőséggel, értékkel. Tovább számszerűsítve az analfabetizmust az alábbi adatokat kapjuk: jelenleg közel 35 millió²² gyerek, főként lányok maradnak ki az oktatási hálóból. A legrosszabb helyzet Szubszaharában van, itt a fiatalok 62%-a végzi el az általános iskolát, s a végzetek 65%-a jár középiskolába.

Fontos lenne a felzárkóztatás, az oktatás színvonalának megteremtése, illetve emelése, hiszen a fiatalság megragadása, taníttatása, gondolkodásának átformálása, lehet a kulcs a felemelkedésben, a fejlődésben, az életszínvonal megfelelő minőségében, így kiemeltebb, nagyobb hangsúlyt kéne rá fektetni.

---

²¹ Adat forrása: <http://www.foldrajz.eoldal.hu/cikkek/tarsadalomfoldrajz/afrika-lakossaga.html> (2013.04.08.)

²² Adat forrása: Lilli Sippel, Tanja Kiziak, Franziska Woellert, Reiner Klingholz: Afrika demográfiai kihívásai - A fiatal népesség egyetlen esélye a fejlődésre 4 fejezet 60. oldal Az oktatás, mint a fejlődés motorja címszó alatt

2.5 Szegénység

Az eddig felsoroltak ismertetése alapján, átfogó képet kaphattunk a **szegénység** okaiért felelős összetett, sokrétű tényezőkből. A szegénységet felfoghatjuk az előző problémák elkerülhetetlen következményeképp, vagy más szóval negatív előjelű eredményeképp; ezt az eredményt az illusztráció (Ötödik számú kép) is igazolja.

A világ legfejletlenebb 48 országa közül 33²³ található a Szubszaharai vidéken. Elkésérítő az előbb ismertetett tényállás az oktatás területén, hiszen a szegénységből való kitörés az iskolázottsággal is megoldható lenne. Az egyik legtipikusabb, legszegényebb állam Csád;- itt a lakosok közel 80%²⁴-a, a szegénységi határérték szintje alatt.

A szegénység végleges felszámolását, addig, amíg zajlanak a véres háborúk, ahol 120 ezer gyermek is a harctérre kerül, amíg a családok kénytelenek otthonaikat elhagyni a reménytelenség falai közt, amíg az AIDS és egyéb betegségek tizedelik a népet, amíg a gyermekek egyharmada²⁵ alultáplált, amíg sokan szomjaznak a sivatag délibábjai közt, amíg az oktatási rendszer romokban hever, igen nehéz és nagy feladat lesz megoldani a szegénység tragédiáját, dilemmáját.

Ötödik számú kép: Szegénység

Forrás: <http://gambianewsonline.blogspot.hu/2012/11/about-14-billion-people-still-live-in.html>

²³ Adat forrása: Lilli Sippel, Tanja Kiziak, Franziska Woellert, Reiner Klingholz: Afrika demográfiai kihívásai - A fiatal népesség egyetlen esélye a fejlődésre 4 fejezet 56. oldal Úton van Szubszaharai Afrika? – címszó alatt

²⁴ János Ilona, Dr.Pál Viktor, Szöllősy László, Vízvári Albertné: Földrajz - A világváltozó társadalmi-gazdasági képe című könyve 153 oldal kiegészítő rész

²⁵ János Ilona, Dr.Pál Viktor, Szöllősy László, Vízvári Albertné: Földrajz - A világváltozó társadalmi-gazdasági képe című könyve 149 oldal Afrika: A világ peremén- Beszédesszámok, tények... címszó alatt

(2014.04.20.)

2.6 Menekültek

A véres, elvakult háborúk, a lázongások közt való őrlődés, ellehetetleníti az ott élők, s a konfliktusokból kimaradni vágyók mindennapjait, s így olykor százezres tömegek kénytelenek magukra hagyni otthonukat, az addigi életüket, s válnak menekültekké.

A menekültek világnapját június 20-án jegyzik, a 2012-es megemlékezés mottója: „Egy fedél nélkül maradt család is túl sok”²⁶ volt.”

Az adatokat²⁷ tekintve globális lépmértékben 2011-es évre 42.5 millió fő került menekült státuszba. Ez a szám három csoportra bomlik tovább: menekültekre, belső menekültekre és menedékkérőkre. Az országok közül a legtöbben Szomáliából (1.1millió fő), Szudánból (500 000), és a Kongói Demokratikus Köztársaságból (491 000) hagynak fel a múltjukkal.

Daadab²⁸, Kenyában - Afrika egy olyan pontja, ahol egy három részből összetett menekülttábor (Hagadera, Ifo, Dagahaley) fekszik;- itt az otthontalanokkal „együtt él” a kilátástalanság és a nyomor. Feltehetően körülbelül 500²⁹ ezer ember kényszerül meghúzódni a túlszűfolttságban; (eredeti tervek szerint 90 ezer férőhellyel számoltak)- ez a szám ráadásul folyamatosan növekszik; - főként a Szomáliából érkező reményvesztettek keresnek itt biztonságot, minél messzebb hátrahagyva a polgárháborút, szárazságot és az éhezést. Az élet viszont itt sem könnyörtelen;- a szegényes érend³⁰, a zsűfoltásból adódó járványveszély, betegségek, s így az egészségügy hiányossága, melyekben a 'munkát' főként önkéntesek végzik, továbbá a mérhetetlen feszültség, a vízhálózat kiépíttelensége, az unalom és a tehetetlenség tovább növelik az élhetetlenséget.

Sajnos, aki ilyen szempontból segítségre szorul, nagy valószínűséggel még sokáig nem térhet vissza szülőföldjére, mivel az összetűzősek nem múlnak csak úgy el egyik napról a

---

²⁶ Híreérték, információ, idézet forrása: <http://www.voroskereszt.hu/hireink/133-2012-evi-hirek/1447-egy-fedel-nelkuel-maradt-csalad-is-tul-sok.html> (2013.04.01.)

²⁷ Adat forrásolása: <http://www.voroskereszt.hu/hireink/133-2012-evi-hirek/1447-egy-fedel-nelkuel-maradt-csalad-is-tul-sok.html> cikkből (2012.04.01.)

²⁸ Adat forrása: <http://www.mindennapiafrika.info/2010/02/27/dadaab-a-vilag-legnagyobb-menekulttabora-a-valodi-pokol/> (2013.04.09.)

²⁹ Adat forrása: http://kitekinto.hu/afrika/2012/06/19/bizonytalan_a_kenyai_dadaab_sorsa/ (2013.04.09.)

³⁰ Kiegészítő adat: 1 fő 15 napra szóló ellátmánya: 4kg liszt, 1kg bab, 1 liter olaj, 4kg gabona

másikra, s teljesen rá kell bízniuk magukat a befogadó állam hatályára, s megpróbálkozni az átmeneti talpra állással.

2.8 Kínai térhódítás Afrikában

Az elmúlt pár évtized alatt alakult ki a térhódítás Kína részéről a kontinensen;- ez egy fontos geostratégiai lépés volt az ázsiai ország részéről. A felek közti tárgyalások a Forum on Chinese-Africa Cooperation³¹ (FOCAC) keretein belül zajlanak, aminek létrehozását a 2000-es évhez köthetjük. Kínát elsősorban saját érdekei motiválják, hiszen gazdaságának növekedése fokozottabb energia és nyersanyagszükségletre kívánczik.

Az afrikai exportokat főként a különböző ércek, a faanyag és az olaj adja³²- de cserébe mégis mit kap Afrika? Egyrészt finanszírozást és beruházást kínai vállalkozók részéről az infrastruktúrába, másrészt a beáramló működő tőke (kb.: 30-40 milliárd dollár) nagy része is a távol keletről érkezik. A fejlődőfélben lévő kontinens szimpátiája abban rejlik, hogy Kína nem tesz kikötéseket politikai és emberi jogi szempontokból, ellentétben a nyugati országokkal és USA-val szemben. Egyetlen egy feltétel, közös megállapodás van érvényben ez pedig a Tajvannal való diplomáciai és gazdasági kapcsolatok felszámolása.

Az efféle terjeszkedési mód ellenben nem kritika nélküli, sokan bírálják mind Afrikában, mind pedig a nyugati világban. Az ellentétek egyik fő forrása, hogy Peking bevezette a kölcsönös gazdasági kapcsolatok³³ oda-vissza történő áramlását, ami tovább gyengíti az amúgyis hátrányban lévő lokális ipart, termelést. Problémás pontnak minősül a belügyekbe be nem avatkozás is, hiszen ez magas kockázatokat hordoz magában a beruházásokra tekintve, s az egyik kritikus pontot a korrupció felszámolását is csak tovább mélyíti. Jelenetős táborral bír az a vélemény is, miszerint Kína egyes szempontok szerint, gyarmatosító félnek is tekinthető, s így kizsákmányolja a kontinens kincseit, s függővé teszi Peking felé. Nemzetközi ellentétek keresttüzében kiemelkedő gond továbbá a fegyverkereskedelem, és az emberi jogok kérdésköre is. Az utóbbin a távol keleti ország még ront is, például a visszatetsző munkakörülményekkel, s azzal, hogy a munkásait sokszor Ázsiából importálja, ahelyett, hogy a helyi lakosságnak biztosítana munkalehetőséget.

---

³¹ Adat forrása: <http://polblog.postr.hu/mit-keres-kina-afrikaban> (2013.04.09.)

³² Adat forrása: http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2010/12/18/kina_afrikaban_terjeszkedik (2013.04.09.)

³³ Adat forrása: http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2010/12/18/kina_afrikaban_terjeszkedik (2013.04.09.)

3. Eddigi megoldási kísérletek, és a jövő megoldási javaslatai

„43 év alatt mai értéken számítva összesen 568 milliárd dollár (120 000 milliárd forint) érkezett a kontinensre, de Afrika továbbra sem fejlődik – írja Easterly. – és hiába a rengeteg pénz, a 12 centes védőoltásra sem futja.”³⁴

A fent olvasható idézet elgondolkodtat bennünket a külföldi államok ráfordításairól, pénzbeli folyósításának, erőfeszítésének megfelelőségéről. Mégis miért adhattak hangot egy ilyen durva, szélsőséges negatív kijelentésnek?

Az idézetet a Metazinon³⁵ olvashatjuk. Sokan a minőségi életszínvonal iramát diktáló, fejlett országoktól várják a megváltást, a nyomor felszámolását. A kritikus szinten lecsúszott, kisiklott országok államadóságait elengedték; - egy szimbolikus koncert (Live 8 segélykoncert) hatására, s a támogatások mennyiségét is növelték. Ez nem is volt olyan rég. A rászoruló országoknak csupán egy kikötést tettek:

„maguk döntenek a gazdasági programokról, és az adott ország népének tartoznak felelősséggel”³⁶ Sajnos ez nem feltétlenül, s semmiképp felelősségteljesen nem valósult meg. A következő szavak hangzottak el Moeletsi Mbeki³⁷ szájából:

*„a segélyek akadályozzák a fejlődést. A külföldi segélyek miatt az afrikai kormányok kevésbé szorulnak rá az adókra, és így kevésbé függenek a polgároktól. A külföldi adakozók számára sokkal kevésbé fontos a számon kérhetőség.”*³⁸

Mi lehetne az a megoldás, ami mégiscsak jobb irányba, új partokra vihetné el Afrikát? Ezt szintén egy idézettel válaszolhatnánk meg, röviden: „Ne halat adj neki, hanem tanítsd meg halászni”³⁹ Vagyis egy élhető életmód átültetése a hétköznapiakba a leleményesség, a gondoskodás és önellátás irányába. További nehezítő tényező, hogy az elkészült, megtermelt afrikai termék, az európai és amerikai országok piacára betörni szinte esélytelen, hiszen az ottani piacot magas vámok védik, illetve Európa ázsiai termékeket importál. Gondolok most itt a mezőgazdasági termékekre.

³⁴ Az idézet forrása: <http://metazin.hu/node/286> (2013.04..09.)

³⁵ Adat forrása: <http://metazin.hu/node/286> (2013.04.09.)

³⁶ Az idézet forrása: <http://metazin.hu/node/286> (2013.04.09.)

³⁷ Dél-afrikai politikai elemző

³⁸ Az idézet forrása: <http://metazin.hu/node/286> (2013.04.09.)

³⁹ Az idézet forrása:

http://www.piacprofit.hu/klimablog/fenntarthato_fejlodes/megdobbento_adatok_itt_az_ehinseg_vilagterkepe/ (2013.04.09.) Halászni, tanítani címszó alatt

Mondhatnánk: Afrika igen gazdag ásványkincseket tekintve; a legértékesebb gyémánt lelőhelyeket rejti magában.- ám ebből se tud igazán profitálni. Ez egyrészt történelmi okokra vezethető vissza, hiszen régen a gyarmati fennhatóság kezében voltak, ezeket a bányákat rejtett földek, így a nyereség is. Másrészt a kitermelés igen költséges. Harmadrészt pedig a kizsákmányoló vállalkozók uralják a piacot, és a kemény, brutális munkát sok helyen akár gyermekekkel is végeztetik, amire számos országban van példa, hiszen az érdekek az olcsómunkaerőt látják ezekben a 12-14⁴⁰ éves gyerekekben.

Ez mind-mind roppant lehangoló adathalmaz, mely egyértelműen lehangoló képet fest, s ködössé, homályossá teszi az utat a jövő kilátásai felé tekintve. Egy biztos, a korrupciót, az önző célra felhasznált pénzforrást, s nem megfelelő elosztást és a tehetetlenséget meg kell szüntetni.

Hatodik számú fotó: Remény és Afrika

Forrás: <http://mimimagazine.blogspot.hu/2010/05/snapshots-hope-africa.html>

(2013.04.20.)

---

⁴⁰Forrás:http://mindennapiafrika.blog.hu/2009/05/13/sierra_leone_veres_gyemantok_utjan_gyermek_gyemantjai (2013.04.09.)

Számos elgondolást megemlíthetünk, ami viszont pozitív irányba, a fent látható kép tükrében (Hatodik számú kép) a 'remény irányába' vinné el a kontinens mérlegét;- ezek közül már többről szó is esett a tanulmányban. Mik is ezek pontosan? – népesség rohamos növekedésének limitálása- a családtervezés eszközeivel; a termésátlagok maximalizálása a CIAT által kidolgozott digitális talajtérképpel, a 'kőd lecsapolásával ' történő vízfelhalmozás, a modern egészségügyi központokra való beruházás, ahol hozzáértő orvosok tevékenykednének megfelelő létszámban, az oktatásban való felzárkózás;- ehhez szintén a megfelelő intézményi háló kiépítése. Itt hozzákapcsolhatjuk a témához az infrastruktúra fejlesztésének gondolkörét is;- ez a belkereskedelmet, a gazdaságot is előre lendítené. Továbbá fontos napirendi pont lenne a politikai-társadalmi berendezkedések stabilizálása, ami szintén az egyik legnehezebb pontok közé tartozik. A legnagyobb lehetőséget talán az idegenforgalom és a turizmus rejti magában. Egyelőre csupán pár ország írta fel magát a világ turisztikai jelentőségű térképére, mint például Kenya, Marokkó vagy Tunézia⁴¹- ám ezt a kört jóval nagyobb mértékben lehetne bővíteni, hiszen jelentős bevételi forrást jelentene a szegény országok számára.

Összegzés

Összegezve megállapítható, hogy korunk szélsőségei, a szegénység és elmaradottság, a természeti gazdagság egymás mellé állítva kontrasztos képet mutatnak; igen láthatjuk ez Afrika. A szegényebb térségek lakosságának küzdelmei a természeti adottságokkal, a társadalmi nehézségekkel s a tanulmány által kiemelt környezetbiztonsági problémakörökkel megválaszolják s feltérképezik, bemutatják a mindennapi lét, az élet történéseit, körülményeit, szokásait, s főként nehézségeit. Ezek a nehézségek szoros összefüggésben állnak az elemzett környezetbiztonsági témakörökkel, a demográfiával, az éhínséggel, vízhiánnyal, az egészségügyi kérdésekkel, az oktatás elmaradottságával, a menekültek problémáival, a Kínai térhódítással, s végül a szegénységgel.

A veszélyeztető környezetbiztonsági kockázatok elemzése után már, átfogó-komplex képet kaphatunk arról, hogy a lemaradás mértéke még napjainkban is milyen hatalmas méreteket ölt, s milyen sürgős lépéseket, teendőket követelne.

---

⁴¹ Adat forrása: http://www.mozaweb.hu/Lecke-Foldrajz-Foldrajz_10-Afrika_a_vilag_peremen-102618 Van- e kiút címszó alatt (2013.04.09.)

Felhasznált irodalom:

- A segély nem segít - Metazin szerda, 2005. október 5. 1111 Budapest, Bercsényi u. 9.
- <http://afrikaert.hu/hu/magunkrol/afrika/egeszsegugy/>
- http://kitekinto.hu/afrika/2012/06/19/bizonytalan_a_kenyai_dadaab_sorsa/
- http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2010/12/18/kina_afrikaban_terjeszkedik
- <http://metazin.hu/node/286>
- http://mindennapiafrika.blog.hu/2009/01/12/kongo_es_zold_fok_vizhelyzet_2009_ben
- http://mindennapiafrika.blog.hu/2009/05/13/sierra_leone_veres_gyemantok_utjan_gyermekek_gyemantjai
- <http://polblog.postr.hu/mit-keres-kina-afrikaban>
- http://populationaction.org/Articles/Whats_Your_Number/Summary.php
- http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/delafrikai_kozt.html
- <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/tanulmanyok.html?essayID=1010>
- <http://www.foldrajz.eoldal.hu/cikkek/tarsadalomfoldrajz/afrika-lakossaga.html>
- http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/EG/hu/Bilateralis/egyiptom/gazd_kapcs.htm?printable=true
- <http://www.mindennapiafrika.info/2010/02/27/dadaab-a-vilag-legnagyobb-menekulttabora-a-valodi-pokol/>
- http://www.mozaweb.hu/Lecke-Foldrajz-Foldrajz_10-Afrika_a_vilag_peremen-102618
- http://www.ng.hu/Fold/2009/01/Keszul_Afrika_digitalis_talajterkepe
- http://www.piacesprofit.hu/klimablog/fenntarthato_fejlodes/megdobbento_adatok_itt_az_ehinseg_vilag_terkepe/
- <http://www.voroskereszt.hu/hireink/133-2012-evi-hirek/1447-egy-fedel-nelkuel-maradt-csalad-is-tul-sok.html>
- János Ilona, Dr.Pál Viktor, Szöllősy László, Vízvári Albertné: Földrajz - A világváltozó társadalmi-gazdasági képe című könyve Mozaik kiadó- Szeged,2002,2008 ISBN 978 963 697 410 7
- Lilli Sippel, Tanja Kiziak, Franziska Woellert, Reiner Klingholz: Afrika demográfiai kihívásai - A fiatal népesség egyetlen esélye a fejlődésre Berlin Institut für Bevölkerung und Entwicklung - Magyar fordítás: ©BOCS Alapítvány, 2011 - ISBN: 978-3-9814679-1-8
- Pál Attila - Mindenki egy ellen, egy mindenki ellen - Beszélő folyóirat, 2008. február, Évfolyam 13, Szám 2 - 1364 Budapest, Pf. 143.